

Målrettet miljøarbeid for barn med hyperaktivitetsdiagnose

- Jens Erik Skår, spesialist i klinisk psykologi, Institutt for Anvendt Atferdsanalyse
- www.iaa.no

Eigersund, 26.02.2007

Målvalg

- Velg atferdsmål som er konkrete
- Velg mål du med stor sannsynlighet kan nå
- Utkjemp bare de maktkampene du kan vinne
- Velg ut en situasjon dere skal arbeide med først. Deretter kan flere situasjoner velges.

Diagnosekategorier

- Psykiatriske diagnoser er beskrivelser av atferd, og ikke påviselige kroppslige tilstander (i motsetning til medisinske diagnoser) I Norge anvendes diagnosesystemet ICD-10.
- Diagnostisering bør foretas etter LEON-prinsippet.
- En psykiatrisk diagnose er aldri en forklaring på den atferd den beskriver, og leder ikke til spesielle behandlingstiltak.

Diagnosekriterier

- Barn med hyperkinetiske forstyrrelser kriterier

Behandlingsprogrammer

De utvikles stadig nye programmer (ART, PMT, MST, Webster Stratton osv.). Mange er basert på atferdsanalyse og noen, for ikke å si mange av dere i salen kommer til å jobbe med eller i slike programmer. Et lite råd fra meg: prøv å forstå tenkningen bak programmet og sett det inn i en videre forståelsesramme.

Forsterkningsbetingelser for operant atferd

All atferd trenger en anledning for å forekomme. Når anledningen er tilsted vil operant atferd kunne komme avhengig av sin situasjonelle foranledning; *diskriminant, diskriminativ stimulus*. Foranledninger kan beskrives som ulike operasjoner. Når vi arrangerer en diskriminant vil dette være en operasjon. Deprivasjoner, aversive betingelser, ekstinksjonshistorier, forsterkningshistorier (ulike forsterkningskjemaer) og regler (forklaringer, modellering) er andre typer operasjoner.

Operasjoner:

SD

S= stimulus D= diskriminant
Foranledning

-

R

R = respons
atferdsenhet

-

SR

S= stimulus R= reinforcement
forsterkende konsekvens

Operant atferd selekteres av sine konsekvenser

Atferdsendrende teknikker kan bestå av hvilke som helst operasjoner som iverksettes i relasjon til en diskriminant, atferdsenhet, forsterkende konsekvens og eventuelle historier av forsterkningsbetingelser.

**SEKS HOVEDTYPER AV
RESPONSKONSEKVENSER HVOR STIMULI
UMIDDELBART OPPSTÅR, FORSVINNER
ELLER UTEBLIR:**

Stimulus:	Oppstår:	Forsvinner:
Positiv forsterker (S ^R):	Positiv forsterkning	Negativ straff (type 2)
Negativ forsterker (S ^A):	Positiv straff (type 1)	Negativ forsterkning
Ekstinksjon (Ext.):	Uteblivelse av videre positiv forsterkning	Uteblivelse av videre negativ forsterkning

Ekstinksjon

Når forsterkning (verken positiv eller negativ) ikke lenger etterfølger en respons, vil responsen gjentas ved avtakende hyppighet i det vi kaller operant ekstinksjon.

Atferd som har blitt forsterket (av og til) vil forekomme svært mange ganger uten forsterkning før den opphører.

Ekstinksjon forutsetter at målatferden(-e) faktisk forekommer.

S^D - R -

Ekstinksjon og straff

- Responser som skal bestraffes eller ekstingveres må forekomme. [Straff1](#) [straff2](#) [straff3](#)
- Begrepet straff er her et fagteknisk uttrykk, og anvendes om responskonsekvenser på atferd, ikke som i dagligtale, der en person straffes. Innen atferdsvitenskap opererer vi med to typer straff.
- Når det gjelder ekstinksjon må alle positive forsterkere for målatferden holdes tilbake og alle negative forsterkere må fremdeles virke.
- ”.... opphør i forsterkning er mildt aversivt.” (Skinner, 1968, p. 188).

Metoder som leder til atferd som utkonkurrerer annen atferd

- Straff reduserer ikke en atferds forekomst, den bare undertrykker den.
- Vi bør heller snakke om alle de metodene som kan lede til atferd som kan utkonkurrere annen atferd. Regelstyring, differensiell forsterkning, straff og ekstinksjon er bare noen av mange metoder.

En kjede av responser

- Grønn = Forskjellige former for ønsket atferd
- Blå = “Foranledninger, varselatferd”
- Rød = Farlig atferd (må defineres). (Den første røde atferd kan sees på som et varsel for den neste).

Hvis man skal avbryte uønsket atferd, bør dette gjøres tidlig i forløpet. Man bør ikke vente til alvorlige former for avvikende atferd viser seg.

Foxx, 1982

Prosedyrer for å redusere atferd

- Man bør utarbeide skriftlige prosedyrer for å redusere atferd.
- Målatferden(-e) må registreres, slik at tiltakene kan evalueres.
- Prosedyrene er ofte sammensatte.
- Forskjellige lovverk regulerer prosedyrer med innslag av tvang (straffelov, sosialtjenestelov).

Tegnøkonomi

- Tegnøkonomi er motivasjonssystemer som egner seg godt for elever med atferds- og lærevansker (vansker i forbindelse med motivasjon, utholdenhet og konsentrasjon). Token har først og fremst en funksjon som en betinget forsterker, men kan også få en funksjon som å gi en visuell oversikt over hvor lenge en treningsøkt, en skoletime eller arbeidsøkt varer.

Sluttforsterker

- Det er viktig å kartlegge effektive sluttforsterkere før en setter i gang med tegnøkonomi
- Sluttforsterkere kan være ulike godterier, brus, turer, spesielle objekter, tilgang til pc, musikk, pause og egentlig hva som helst som barnet ønsker å oppnå

Tegnøkonomisystemer

- Tegnøkonomisystemer kan bestå av alt fra kryss, stjerner, brikker, penger eller avanserte poengsystemer med sparing. De tegn, brikker eller poeng som formidles til eleven kalles **token**. Disse formidles avhengig av avgrensede handlinger og et visst antall token kan siden byttes inn i forskjellige goder (sluttforsterkere).

Token

- Token er en betinget positiv forsterker og må derfor etableres som dette. Eks. Det å høre musikk er en positiv hendelse for en elev. Hvis det å høre musikk er etablert som en positiv forsterker, kan en etablere, ved baklengs kjeding, at 10 token byttes inn mot det å høre musikk. For noen elever kan en etablere token som betinget forsterker gjennom forklaringer, for andre elever må en etablere en slik betinging gjennom kjeding.

Effekter av tegnøkonomi baserer seg på regelstyring av atferd

- Vi skiller mellom atferd formet av konsekvenser, og atferd som er under kontroll av verbale stimuli (snakking, tegn)
- Regelstyringskompetanse må, som all atferd, systematisk bygges opp
- Regler, advarsler, trusler, avtaler og råd inngår i komplekse atferdsformer som selvkontroll og impuls kontroll
- Men ofte må konsekvenser på regelbrudd arrangeres før regler følges [eks.1](#) [eks.2](#) [eks.3](#)

Regelfølgning kan effektiviseres ved:

- Å repetere reglene (ofte til å begynne med)
- Gi reglene skriftlig og la personen lese reglene
- Sørge for (i starten) at det går kort tid mellom reglene presenteres til den atferd reglene skal regulere skal utføres
- Kople regelfølgning til positiv forsterkning (tegnøkonomi, positive kommentarer)

Regelstyring i psykoterapi og veiledning:

- Regelstyring spiller sannsynligvis en viktig rolle i psykoterapi og effekten av psykoterapi. De fleste strategier i for eks. kognitiv terapi og funksjonell, analytisk terapi (FAP) kan sees på som forsøk på å lære personen hensiktsmessig regelformulering (Hayes, 1998)
- Regelstyring er også viktig i alle former for veiledning (supervisjon, utdanning), der man forsøker å få ansatte til å følge visse regler. Reglene utgjør i dette tilfellet ”faget” og ”etikken”

Referanser

- Attwood, T. (1998). *Asperger syndrom – En håndbok for foreldre og fagfolk*. NKS Forlaget.
- Eikeseth, S., Svartdal, F. (2003). *Anvendt Atferdsanalyse*. Gyldendal Akademisk.
- Holden, B. (2005). *Autisme. Amandas møte med atferdsanalysen*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Horne, H. A., Øyen, B. (1991). *Målrettet miljøarbeid. Atferdsanalytisk arbeid med psykisk utviklingshemning*. G.R.D. forlag.
- Løkke, J. A., Løkke, G. (2004). *Diskriminanten. Kunnskaper om utforming av konkrete mål: Hvor kom kunnskapene fra og med hvilket badevann forsvant de?* s. 31 – 54.
- Løvaas, O. I. (2003). *Opplæring av mennesker med forsinket utvikling. Grunnleggende prinsipper og programmer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Maurice, C., Green, G., Luce, S.C. (1996). [Behavioral Intervention For Young Children with Autism: A Manual for Parents and Professionals](#). Pro-ed. Austin, Texas.
- Mørch, W. T. (1994). *Omsorgsoppgaver. Profesjonell omsorg, tvang og rettsikkerhet*. Ad Notam. Gyldendal.
- Svartdal, F. (1994). *Begreper i Læringspsykologi*. Sigma Forlag.
- Svartdal, F., Flaten, M.A. (1998). *Læringspsykologi*. Ad Notam Gyldendal.
- Webster-Stratton, C. (2001) *De utrolige årene. En veiledning i problemløsning for foreldre med barn i alderen 3-8 år*. Lydbokforlaget.
- Webster-Stratton, C. (2000). *De utrolige årene. En veiledning i problemløsning for foreldre med barn i alderen 3-8 år*. Gyldendal Norsk Forlag.

Se ellers referanselisten på www.iaa.no